

Myynti

Ebeneser-säätiö, Helsinginkatu
3-5, 00500 Helsinki
e-mail ebeneser@ebeneser.fi
puh. 010 229 0890

Julkaisija

Opettajankoulutuslaitos
Käyttätymistieteellinen tiedekunta
PL 9
00014 Helsingin yliopisto

<http://ethesis.helsinki.fi>

Maija Meretniemi

Hyvä koti ja henkinen äitiys lastentarhatyön esikuvina

Aate- ja käsitehistoriallinen tutkielma Suomen
varhaiskasvatuksen taustasta

Tutkimuksia 369

ISBN 978-951-51-0202-7

Hansaprint
Vantaa 2015

Maija Meretniemi

Hyvä koti ja henkinen äitiys lastentarhatyön esikuvina

Aate- ja käsitehistoriallinen tutkielma Suomen varhaiskasvatuksen taustasta

Tiivistelmä

Tutkimus tarkastelee aate- ja käsitehistoriallisesti lastentarhanopettajien näkökulmasta suomalaisen lastentarhan johtavina periaatteina olleita käsitteitä ”hyvä koti” ja ”henkinen äitiys” aikakaudella noin 1890–1950. Keskeinen tutkimusongelma on yksityisen ja julkisen jännite lastentarhatoiminnan aatteellisissa lähtökohdissa, toiminnan tavoitteissa sekä lastentarhanopettajien itseymmärryksessä.

Tutkimus etsii vastauksia seuraaviin kysymyksiin: Millaisena lastentarha-aatteen korostama ”henkisen äitiyden” käsite näyttäytyi lastentarhanopettajien ammatillisessa vuoropuhelussa, millaisia merkityksiä sille annettiin ja mitä jännitteitä siihen liittyi? Millaisia fyysisiä toimintaympäristöjä ja arkikäytäntöjä lastentarhanopettajat loivat ”hyvä koti” esikuvan suunnassa lastentarhoissaan? Millaisin argumentein lastentarhanopettajat vastasivat lastentarhan päivittäisen toiminta-ajan pidentämistä koskeneisiin ehdotuksiin ja vaatimuksiin? Tutkimusaineistona ovat lastentarhatyön varhaisvaiheiden toimijoiden päiväkirja- ja kirjeaineistot, koulutusta koskeva arkistomateriaali, koulutuksen toimijoiden haastattelu- ja elämäkertamateriaalit. Avainhenkilöitä ovat lastentarhatyön uranuurtajat Hanna Rothman ja Elisabeth Alander sekä lastentarhatyön kehittäjä Elsa Borenius, joiden kautta valotetaan mainittujen käsitteiden vastaanottoa, prosessointia ja soveltamista lastentarhanopettajien koulutuksessa ja työssä.

Friedrich Fröbelin ja Henriette Schrader-Breymannin lanseeraamat käsitteet ”hyvä koti” ja ”henkinen äitiys” omaksuttiin Suomessa lastentarhatyössä pitkälti alkuperäisessä muodossa. Käsitteitä väritti Hanna Rothmanin ja Elisabeth Alanderin uskonnollisuus: henkinen äitiys läheni hengellistä äitiyttä ja lastentarhatyö oli alkuvaiheissaan kristillissosiaalista lähetystyötä pedagogisessa viitekehyksessä. Lastentarhankasvattajattaren tuli henkisenä äitinä antautua palvelevan rakkauden käyttöön lähimmäisten

hyväksi. Asetelma aiheutti jännitteitä koulutuksessa ja uupumusta kentällä. Henkinen äitiys oli lastentarhanopettajan ammattikuvaa ohjaava prinssiippi usean vuosikymmenen ajan ja kiinnitti lastentarhan tiiviisti yksityiseen, ei julkiseen toimintaan. Äidilliset ominaisuudet käsitettiin ammattitaitovaatimuksiksi, mikä osaltaan heikensi lastentarhanopettajuuden yhteyttä koulun maailmaan ja tiedeyhteisöön. Lastentarhanopettajuus oli alkuvaiheissaan äitiyden ja opettajuuden välimaastossa huojunut ambivalentti professio, välittämisen ammattikunta, jonka tunnusmerkkeinä olivat vaativa eettinen koodi ja epäitsekkäisyys. Lastentarhan kristillisiin arvoihin alettiin kiinnittää kriittistä huomioita työn muututtua enemmän julkiseksi sosiaalseksi palveluksi.

Hyvän kodin esikuva ohjasi lastentarhojen tilasuunnittelua kodinomaisuuteen ja sen mallit tulivat opettajien porvarillisista sivistyneistökodeista. Lastentarhanopettajat suunnittelivat itse lastentarhan tiloja ja kalusteita. Erityisen tärkeänä tilana pidettiin lastentarhan omaa keittiötä. Yhteisöllisyyteen ja sosiaaliseen kasvuun tähtääviä toimintamuotoja olivat työkasvatus ja lastentarhan yhteiset hetket. Kotiesikuva, lapsen ja äidin välisen siteen korostaminen ja lastentarhan puolipäivähoito muodostivat toimintamallin, jota oli vaikea murtaa, kun 1940–1950 luvuilla yhteiskunnan eri tahot alkoivat vaatia kokopäivähoidon laajentamista. Lastentarhanopettajat vastustivat kokopäivähoitoa ja vetosivat lapsen etuun ja oikeuteen pitää oma koti tärkeimpänä kasvuympäristönä ennen kouluikää. He katsoivat, että varhaiskasvatuksellinen tarve tulee tyydytetyksi puolipäiväisessä lastentarhassa. Lastentarhanopettajat tarjosivat ratkaisuksi lapsen kokopäivähoitoon jo 1940-luvun lopulla äitien osapäivätyötä tai äidinpalkkaa. Kokopäiväosastoilla olleille koululaisille perustettiin lastentarhojen yhteyteen vuodesta 1918 lähtien omia ryhmiä, mutta niiden toiminta jäi pienimuotoiseksi.

Lastentarhatyön uranuurtajien aatteellinen perintö painottui uskonnollisuuden, henkisen äitiyden ja Fröbelin pedagogiikan periaatteisiin. Alan koulutusta ylläpitäneen Ebeneser-säätiön säännöt kiinnitettiin kristillisiin arvoihin. Perinne piti lastentarhanopettajakoulutuksen yhtenäisenä, mutta muusta opettajankoulutuksesta erillisenä ja mahdollisesti jarrutti pitkään koulutuksen tieteellistymistä. ”Henkisen äitiyden hoito” himmeni työn realiteeteissa. Kodin esikuva säilyi, vaikka yksityisenä alkanut lastentarhatyö vähitellen muuttui julkishallinnollisesti rahoitetuksi ja ohjatuksi. Yhteiskuntapoliittiset muutokset alkoivat vaikuttaa päivähoitojärjestelyihin vasta tutkimusjakson jälkeen.

Avainsanat: Lastentarhatyön historia, henkinen äitiys, hyvä koti, työkasvatus, puolipäivähoito, kokopäivähoito, koululaisten päivähoito.

